

II N:o 5-6

16.11.1989.

EESTIROOTSLASTE KULTUURI SELTS
SAMFUNDET FÖR ESTLANDSSVENSK KULTUR

OLEME ÜHTE NÄGU

Valge Daami vehklemisturniiri ajal olid Haapsalus ka rootsi sportlased Fredrik Erickson, Helena Linnala ja Johan Harmenberg koos abikaasa Ulrikaga. Võistlusprotokollidesse oli üldse kantud 46 meest ja 55 naist. Külalisi oli veel Soomest, Bulgaariast, Poolast ja Nõukogude Liidust. Johan Harmenberg oli külalivõistlejatest nimekaim — Moskva OM võitja, maailmameister ja kahekordne Euroopa meister. Pühapäevalahutajaks taandunud suurmeister pidi nüüd aga leppima kolmanda kohaga. Esimesele ja teisele kohale tulid eestlased Kaido Kaaberma (Haapsalust) ja Andrus Kajak (Tallinnast). Iidsete lossivaremete vahel võistles esikaheksa hulgas ka Helena Linnala. Turniiri lõppedes valiti Johan Harmenberg Mister d'Artagnaniks. Ka väljaspool vehklemisrada oli ta igas olukorras tõeline rüütel. Johan Harmenberg oli hea meelega nöös, et jutuajamine temaga ilmuks ka "Ronoris". "Ma olen väga önnelik", ütles ta, kui heitis esimese kiirpilgu meie lehele. See toimus tänu Kai Tennisbergile, kelle abiga önnestus külalist rõõmustada peaegu täieliku "Ronori" komplektiga.

Kuidas Sul tekkis huvi Eestisse sõita?

Kevadel Haapsalus käinud Andres Küng rääkis mulle teist. Siis helistas mulle Haapsalu vehklemistreener Peeter Nelis. Matulin siia, sest ma tahane teie elust rohkem teada saada. Selleks sundis mind ka ajaloohuvi. Isa on uurinud meie sugupuud. Talle oli abiks spetsiaalne ettevõte, kuid ülesanne osutus äärmiselt keeruliseks, sest osa harusid haittus ida suunas mere taha. Isal oli ka palju raamatuid ja ajakirju, mis jutustavad eestlastest ja eestirootslastest.

Räägi pisut oma perekonnast ja tööst.

Mul on naine ja kaheaastane poeg. Elame Stockholmis. Meditsiinidoktorina olen uurinud viirushaigusi. Praegu on ühe Sveitsi firmaga käsil AIDS-i ravimi katseamine.

Hakkasid sa varakult vehklema?

Oh, ei! Nelja-aastasena alustasin võimlemist, viieaastaselt olin suusatamisvõistlustel. Kuueaastaselt mängisin tennist. 8-9-aastaselt sai suusatamisest isu täis, võimlemises selgus, et lootusi enam pole. Proovisin väravpalli, kuid jäin tennise juurde, mida mängisin veel 12-aastaselt. Vehklema hakkasin 11-aastaselt ja pean seda palju huvitavamaks kui tennist.

Vasakult * Från vänster:

Fredrik Erickson, Ulrika Harmenberg, Helena Linnala, Johan Harmenberg ja Peeter Nelis

VI LIKNAR VARANDRA

Under fäkturneringen Valge Daam (Den Vita Damen) var i Haapsalu också svenska idrottare Fredrik Erickson, Helena Linnala och Johan Harmenberg med hustrun Ulrika. Inalles stod i turneringsprotokollet namn av 46 herrar och 55 damer. Gäster kom också från Finland, Bulgarien, Polen och Sovjetunionen. Johan Harmenberg var det mest kända av gästtävlarna (segrare i Moskva OS, världsmästare och dubbelsegrare i EM). Nu när han har retirerats till en söndagsidrottare var han tvungen att näja sig med tredje platsen. På den första och andra platsen kom ester Kaido Kaaberma (Haapsalu) och Andrus Kajak (Tallinn). Mellan de urgamlia slottsruinerna tävlade bland de första åtta också Helena Linnala. När turneringen tog slut, valdes Johan Harmenberg till Mr. d'Artagnan. Han var en värdig riddare inte bara på fäktbanan, han var det i alla situationer. Johan Harmenberg gillade att vårt samtal ska publiceras också i RONOR. "Jag är väldigt glad," uppreatade han bara, efter han hade kastat en kort blick i våra samfundets tidning. Tack vare Kai Tennisberg! Med hennes hjälp kunde vi glädja vår gäst med en nästan fullständig samling av RONOR.

Varifrån fick Du intresset för att komma till Estland?

Andres Küng som var i Haapsalu i våras pratade mig om er. Då ringde Peter Nelis (faktningsstränare i Haapsalu - AJ). Och jag kom hit eftersom jag vill få veta mer om ert liv. Mitt intresse för historia hjälpte också till. Min far har undersökt vårt stamträd med hjälp av en speciell bolag, men uppgiften visade sig ytterst komplicerad, en del av grenar förflyttas mot öster, bako'm sjön. Far hade till och med många böcker och tidskrifter som handlar om ester och estlandssvenskar.

Säg några ord om sin familj och om sitt jobb.

Jag har hustru och en tvåårig son. Vi bor i Stockholm. Som en doktor av medicin har jag forskat virussjukdomar. Just nu experimenterar vi tillsammans med en sveizisk firma kring ett läkemedel mot AIDS.

Började Du fäkta när Du var mycket ung?

Oj, nej! När jag var fyra då började jag syssla med gymnastik, när jag var fem då deltog jag i skidtävlingar. Jag spelade tennis när jag var sex. Och fick nog av skidor när jag var 8-9. Det visade sig att där var inga chanser kvar vad gällde gymnastik. Då försökte jag mig på handboll men stannade kvar med tennis, vilket jag spelade tills jag var 12. Jag började fäkta när jag var 11 och tror att det är mycket mer spännande än tennis.

Under den Estniska Republikens tider var tävlingsidrott på en ganska hög nivå i Svenska Gymnasiet i Haapsalu.

Det är helt logiskt, svenskar har en långtgående tävlingsidrottstradition som omfattar breda massor. De förstagymnastiktävlingar i världen hölls ju i början av förra seklet. Under de första åren av innevarande seklet i skolans idrottslektioner man bara gymnastiserade och fäktade. Men det räckte eftersom när du fäktar då tränar du både kropp och själ.

Läkaryke, idrott ... Vad mer sysslar Du med?

Jag är själv aktiv med insamling ordnat i Sverige i syfte att restaurera Ormsö kyrkan. Jag intresserar mig också för svenskarnas öde. Efter det andra världskriget saknas nästan 3000 svenskar. Jag har skrivit till Sveriges partier och grupperingar om svenskarnas öde i Estland. Från fyra partier fick jag svar, jag skrev till sex. De som svarade lovade att fundera på det.

Eesti Vabariigi ajal oli Haapsalu Rootsiturgumnaasiumis võistlussport üsna kõrgel järjel.

Täiesti loogiline, rootslastel on kaugeleulatuvi laiu rahvahulki haarav võistlusspordi traditsioon. Esimestena maailmas peeti ju eelmise sajandi algul võimlemisvõistlusi. Käesoleva sajandi algusaastatel koolide kehalise kasvatuse tundides ainult võimeldi ja veheldi, kuid sellest piisas, sest vehedes treenid nii keha kui vaimu.

Arstitöö, sport ... Mille peale veel aeg kulub?

Olen seotud Vormsi kiriku restaureerimiseks korraldatud korjandusega Rootsis. Mind huvitab rootslaste saatus. Teises maailmasõjas on ligi 3000 rootslast kaduma läinud. Olen kirjutanud Rootsit parteidele ja rühmitustele rootslaste käekäigust Eestis. Neljalt parteilt sain vastuse, kuuele kirjutasin. Vastajad lubasid möelda. Johan Harmenberg on sügavalt veendunud, et Eestis tehakse praegu töelist ajalugu. Külastele oli siin nähtu nagu ekskurs minevikku. "Väikesed puumajad nagu meilgi, inimesed on omad, kultuur on sarnane, ainult meri on vahel." Võõrustajad ootavad rootsi sõpru taas Haapsalusse.

Astra Jürvetson.

Tolmetuselt. Johan Hermenberg viis oma lubaduse eestirootsasi aidata üsna kiiresti täide. Ta kinkis seltsile Noarootsi Koolis rootsi keele õpetamise aitamiseks paljundusparaadi, mis juba hoolega oma ülesannet täidab. Aitäh!

EESTIROOTSI SEMINAR HELSINGIS

6.-7.SEPTEMBERI

Juba pikka aega on märgata soomeroottslaste huvi meie seltsi tegevuse vastu. Senise koostöö kõrgpunktiks kujunes enam kui kuuekümnne osavõtjaga seminar, kus püüti saada ülevaade eestiroottslaste kultuuripraegusest seisust ning räägititi ettevõtmistest, kus naabrid oma oskuste ja võimalustega meile kõige paremini abiks saavad olla. Osavõtja Rootsi poolt oli Rootsit Instituudist ning ühingutest Svenska Odlingens Vänner, Svenska Odlingens Nya Generation ja Riksföreningen Sverigekontakt. Soome poolt olid esindatud kõik tähtsamad soomeroottsi kultuuriorganisatsioonid, aga ka soomeroottslaste rahvaloominguvaldkonna parlament Svenska Finlands folktung, Soome Haridusministeerium, Rootsit saatkond Soomes, Tuglase Selts ja paljud huvilised. Kohal olid ajakirjanikud päevalehitedest ja televisioonist. Meilt olid osavõtjateks seltsi auliige Helmut Piirimäe, Evi Juhkam, Angelika Järvi, Laine Belovas, Piret Öunapuu, Ervin-Johan Sedman, Maito Limbakk, Ants Varblane ja allakirjutanu.

Seminari korraldajaks oli Svenska Folkskolans Vänner, kelle esimees Carl Jacob Gardberg ka seminari avas:

"Uue avatuse tulemusel, mis kujundab Eesti ja Soome suhteli, oleme ka soomeroottsi poolt tähelepannud võimalusi sõlmida uusi kontakte selle killuga, mis on Eestis järel eestiroottslastest. Huvi seni veel rootsi keele säilitanute vastu on pealegi suurelmääral stimuleerinud ka eestipoole spontaanne initsiativi. On ilmne, et eestlaste huvi pöhineb osalt püüdel selgitada oma minevikku, osalt soovil läbiaktiivse rootsi keele huvi saada kontakti põhjamaade ühistegevusega. Vesi oll varem ju ühendav tegur ja seetõttu oll loomulik, et eestlastel, soomlastel ja

Johan Harmenberg är djupt övertygad om att man här i Estland gör nu verklig historia. För våra gäster var allt man såg här som ett besök till det förflytna. "Små trädhus som vi har hemma, folk är detsamma, kultur liknande, det är bara sjön som ligger emellan." Mottagare väntar svenska vänner tillbaka till Haapsalu.

Astra Jürvetson

Från redaktionen. Johan Harmenberg utförde ganska snabbt sitt löfte att hjälpa estlandssvenskar. För att underläätta svenskundervisningen i Nuckö skola skänkte han till samfundet en kopieringsmaskin som nu redan fyller sin uppgift. Tack!

ESTLANDSSVENSK SEMINARIUM

I HELSINGFORS DEN 6-7 SEPTEMBER

Samfundet för Estlandssvensk Kultur har under en längre tid märkt finlandssvenskarnas intresse för vårt samfund och dess verksamhet. Höjdpunkten av vårt samarbete blev ett seminarium i Helsingfors där över 60 deltagare diskuterade situationen av estlandssvensk kultur idag samt grannarnas möjlighet att hjälpa till med sina kunskaper och erfarenheter. Från Sverige deltog i konferensen representanter från Svenska Institutet, Svenska Odlingens Vänner, Svenska Odlingens Nya Generation samt Riksföreningen Sverigekontakt. Från Finland var av alla viktigare finlandssvenska kulturoperationer såväl som Svenska Finlands folktung, Finlands Underrättningsministeriet, Sveriges Ambassad, Tuglas-föreningen och många intresserade representerade. Tillstådes var också journalister från dagstidningar och TV. Från Estlands sida åkte till Helsingfors heder medlemmar från SESK professor Helmut Piirimäe, Evi Juhkam, Angelika Järvi, Laine Belovas, Piret Öunapuu, Ervin-Johan Sedman, Maito Limbakk, Ants Varblane och Ain Sarv.

Seminariet ordnades av Svenska Folkskolans Vänner vars ordförande Carl Jacob Gardberg öppnade seminariet:

"Som en följd av den nya öppenhet, som präglar förbindelserna mellan Estland och Finland, har man på finlandssvenskt håll också uppmarksamt möjligheterna att knyta kontakter till den lilla spillora, som återstår av den forna estlandssvenskabefolknings. Intresset för de som fortfarande kan och vill tala svenska har dessutom i hög grad stimulerats av spontana initiativ från estnisk sida. Det är uppenbart, att intresset bland esterna bottnar dels i en strävan att rent historiskt kartlägga det förflytha, dels i en önskan om att genom ett aktivt intresse för det svenska språket få en kontakttyta till den nordiska gemenskapen. Vattnet var ju tidigare en förenande faktor, och det var därför naturligt att ester, finländare och svenskar hade tätta förbindelser, som gällde både handel och kultur. När vi nu möts igen efter en lång paus är det därför fråga om kontakter, som var helt naturliga innan slutna gränser drogs över Östersjön. Inom Svenska Folkskolans vänner är vi medvetna om att man inte längre kan tala om en levande svenskhet i Estland; anfalet personer med svenska som modersmål uppgår maximalt till några hundra och minskar helst tiden. Men å andra sidan vet vi att intresset från estnisk sida har lett till att ett betydligt större antal personer, många med svenska förfäder, vill knyta kontakter. Vi är därför beredda att ge all den hjälp som är möjlig. En första konkret insats är det här

rootslastel oolid tihedad siidemed nii kaubanduses kui kultuuris. Kui me nüüd siin peale pikka pausl jälle kohtume, siis on see küsimus kontaktidest, mis oolid tähesti loomulikud enne aega, mil Lääinemerele tömmati jäigad pilrid. Me oleme Svenska Folkskolans Vännerites tähesti teadlikud, et elavast rootslusest Eestimaal enam kõnelda ei või. Rootsit keelt emakeeks pidajate arv kütünib maksimaalselt paarisajani ja väheneb pidevalt. Kuid teiselt poolt teame, et eestipoole huvi on viinud selleni, et palju suuremarvinimesi, paljud neist rootsijuurtega, tahab sõlmida kontakte. Me oleme seetõttu valmis igasugust võimalikkubaabi. Esimene konkreetnepanus on see seminar, kus me heid küsimusi arutame asjatundjatega Eestist, Soomest ja Rootsist."

Kogu seminar köige emotioonalaalsemaks kujunes Ann-Mari Häggmani ettekanne Maria Murmanist koos lõikudega Elisabet Hedborgi teleprogrammidest. See ettekanne tegi meie üksteisemõistimiseks ära suurema töö, kui kümned kirjutised seda iial suudaks.

Oma ratsionaalsuses väga õpetlik oli Gunvor Flodelli ettekanne rootsi keele õpetamisest Eestis, mille põhinõudeks kujunes rootsi keele õppetooli sisseseadmine Tartu Ülikooli. Ilma selleta meie rootsi keele oskuse ja õpetuse tulevikku ei ole.

Et kogu seminar refereerima siin ei mahu, esitame mõned küsimused seminar peakorraldajale SFV kantseleijuhatajale Christoffer Grönholmile.

Mida kujutab endast SFV?

Svenska Folkskolans Vänner (Rootsi Rahvakooli Söbrad) on Soome vanim rootsikeelne kultuuriasutus, asutatud 1882. Aastatega on SFV tänu annetustele ja pärandustele välja arendanud laiategevuse. Meil on praegu oma rahvaülikool (Finns), kirjastus (Schildts), öppekeskus ja kirjalainstituut (SBI). Me tegutseme nii sils kõigil rahvahariduse aladel. Meil on ka ulatuslik stipendiumitegevus. Mele eesmärk on anda ligal tegevusalal hapnikku rootsi keelele ja kultuurile Soomes.

Miks otsustasite Te korraldada eestirootsi seminari?

Toetada rootsi püüdlusi Eestis on mele tegevuse loomulik jätk. Me oleme sageli koostööd teinud SOV-gaja Sverigekontaktiga Göteborgis ja me peame oluliseks aldata Eestirootslaste Kultuuri Seltsi nüüd,

seminariet, där vi diskuterar problemen med experter från Estland, Finland och Sverige.

Det känslorikaste föredraget på seminariet var Ann-Mari Häggmans berättelse om Maria Murman, illustrerad med avsnitt från Elisabet Hedborgs TV-program. Föredraget skapade starkare förståelse- och samhörighetskänsla oss emellan än tiotals skrivelser kunde någonsin lyckas med.

Mycket lärorik och rationell var Gunvor Flodells föredrag som handlade om svenskaundervisning i Estland. Fru Flodell underströk behovet att inrätta institutionen för svenska språket vid Tartu Universitet. Annars har svenskaundervisning och -kunnighet ingen framtid i Estland.

För att man kan inte referera hela seminarierhärställer jag några frågor till seminariets huvudorganisatör **Christoffer Grönholm**, Svenska Folkskolans Väners kanslichef.

Vad är SFV?

Svenska Folkskolans Vänner är den äldsta svenska språkligakulturinstitutionen i Finland, grundad år 1882. Med åren har SFV tack vare donationer och testamenten byggt upp en bred verksamhet. Vi har i dag en folkhögskola (Finns), ett förlag (Schildts), en studiecentral och en brevinstitut (SBI). Vi verkar också inom folkbildningens alla områden. Vi har också en omfattande stipendieverksamhet. Vårt syfte är att på alla områden ge syre åt det svenska språket och kulturen i Finland.

Varför ville Ni arrangera det estlandssvenska seminariet?

Att stöda de svenska strävandena i Estland ser vi som en naturlig förlängning av vår verksamhet. Vi har ofta samarbetat med SOV och Sverigekontakt i Göteborg, och vi finner det angeläget att hjälpa Samfundet för Estlandssvensk Kultur nu när det behövs stöd och när det är möjligt att få igång verksamheten. SFV hjälper också de svenska "språköarna" i Finland (med svenska skolor och daghem på ett tiotal helsingforska orter) både ekonomiskt och genom regelbundna kontaktträffar. Jag tycker att Samfundet för Estlandssvensk Kultur nu har en liknande uppgift i Estland, att ge oxygen åt det svenska språket och kulturen närmast inom de traditionella svenskområdena i Estland.

Vad tyckte Du om seminariet den 6 och 7 september?

Jag blev imponerad både av den stora vi-andan och av ett det verkligen finns möjligheter att göra konkreta insatser. Om man bara kan få själva byggnaderna i behjälpligt skick (gården på Birkas och kyrkan på Ormsö) behövs det inget mirakel att få dem att fungera som svenska kulturcentrum, så uppmuntrade var nog seminariet. Jag inser att det behövs noggrann koordinering av insatserna, men vi har haft regelbundna kontakter med er om hur seminariet skall uppföljas.

På seminariet grundades föreningen Estlandsvennerna i akt och mening att från finlandssvensk sida koordinera alla hjälpinssatser. Till ordförandet valdes Christian Brandt som är ordförande i Svenska Finlands folktung. Vi har kommit överens om att Estlandsvennernas styrelse skall besöka Estland den 17-19 december. "Då hoppas jag kunna träffa så många som möjligt av de estlandsvenner som vi i september slöt vänskapsband med," säger Christoffer Grönholm.

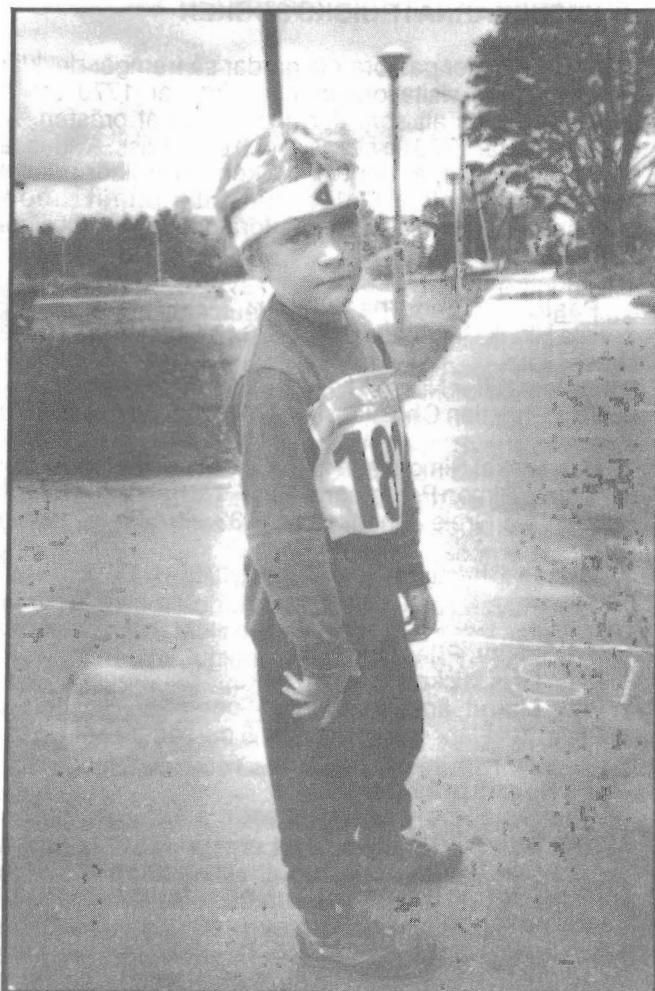
kui see abi vajab ja kui on võimalik midagi käima panna. SFV abistab ka Soomes olevald rootsi "keelesaari" (rootsi koole ja lasteaedu kümme konkonnas täissoomekeelsetes pilirkonnas) nii majanduslikult kui ka regulaarsete kohtumistega. Ma arvan, et Eesti-rootslaste Kultuuri Seltsil on nüüd samasugune ülesanne Eestis - anda hapnikku rootsi keelele ja kultuurile eeskõige pölistel rootsi aladel Eestis.

Kuidas hindaksid sa 6.-7.septembri seminari?

Mulle meeldis väga see tugev meie-tunne ja see, et töepoolest leidub võimalusi konkreetseks abiks. Kui saaks vaid aldata hooned (Pürksi mõis ja Vormsi kirik) korda seada, poleks vaja erilist imet, et nad töepoolest rootsi kultuurikeskustena tööle panna, nii püsivalt ergutav oll seminar. Ma näen, et on vaja abi teatud määral koordineerida, aga mõll on reeglipärased kontaktid telega teemal, kuidas seminaril alustatut jätkata.

Seminari asutati ühing Estlandsvännerna (Eestimaa Sõbrad), et soomerootsi poolset abi koordineerida. Ühingu esimeheks valiti soomerootslaste rahvaparamendi esimees Christian Brandt. Oleme ühingu juhatusega kokku leppinud, et juhatus tuleb Eestisse külla 17.-19.detsembril. "Sisloodankohatavõimalikult palju eesti sõpru, kellega seminaril tuttavaks sain," ütles Christoffer Grönholm lõpuks.

Ain Sarv

Noorim osavõtja Mikk Meimer

Den yngsta deltagare Mikk Meimer

NOORUS DOMINEERIS, KUID ...

Teisel Noaroorts kolme valla jooksul 28.augustil 1989 domineeris noorus, kuid siiski osales palju vanemaid jooksjaid. Ilm oli väga ilus, kohal 120 (18 naist, neidu ja tüdrukut) jooksuvõidu taotlejat. Ei peetud liiaks, et tulla siia võõrsilt (Soome, Läti). Kuid ka kodukandi noorusel olid oma "vägevad". Noorim jooksja oli 7-aastane Mikk Meimer Tallinnast, vanim võitja 64-aastane Voodel Võrk Järvamaalt.

UNGDOMEN DOMINERADE, MEN ...

I andra Nuckötreväldsllopet den 28 augusti 1989 dominerade ungdomen, men dock fanns det där också många äldre deltagare. Vädret var mycket vackert och det hade kommit 120 personer (18 kvinnor, fröknar och flickor) för att vinna 2:a loppet. Bland deltagare i loppet var även folk från Finland och Lettland, som ansåg att det är mödan värt att åka så långt bara för att delta i loppet. Men också hembygdsungdomen hade sina "välskarpa". Den yngste löpare var 7-årige Mikk Meimer från Tallinn och den äldste segrare 64-årige Voodel Võrk från Järvamaa.

Võitjad * Segrare

3000 m

P	Indrek Tobiroluts (Elva)	11.58.
T	Agnis Nonbergs (Latvija)	13.51.
MJ	Tarmo Tuul (Nuckö)	15.03.
D21	Sirje Männik (Härgla)	28.28.
DJ	Lia Telve (Härgla)	28.29.
M45	Ole Granholm (Finland)	28.30.

6000 m

M40	Oskar Neiman (Nuckö)	20.36.
M50	Lembit Kangur (Tallinn)	20.58.
MJ	Roland Harsaks (Pärnu)	21.15.
M21	Andres Pajur (Härgla)	23.50.
M55	Eivart Alus (Tallinn)	25.01.
D21	Marina Dekterjova (Paide)	25.42.
P	Tomi Loop (Keila)	27.03.
T	Airi Alus	29.45.
D40	Tilia Valge (Tallinn)	30.02.
M45	Aarne Rannit (Tallinn)	30.02.
D50	Eda Võrk (Valga)	30.05.
M30	Peeter Ivanov (Härgla)	30.58.

20 000 m

M21	Rein Läänemets (Võru)	1:03.58.
M30	Aleksander Tamm (Harju)	1:07.33.
M40	Rene Meimer (Tallinn)	1:08.22.
MJ	Andrus Veerpalu (Pärnu)	1:08.42.
M45	Uno Jürgens (Tallinn)	1:17.26.
M50	Väino Vaha (Tallinn)	1:17.53.
DJ	Anu Veerpalu (Pärnu)	1:24.58.
M60	Voodel Võrk (Järvamaa)	1:28.48.
M55	Uno Loop (Tallinn)	1:31.17.
D50	Elle Lang (Tallinn)	1:55.39.
D40	Heiju Tomberg (Tallinn)	1:55.40.

Jörgen Hedman

ROOTSLASED HIIUMAAL PÄRAST 1781.A. UUTE ANDMETE VALGUSES

Päraast 1781. a. augustit, kui enamus Hiiumaa rootslastest lahkus, et minna vastu neist enamuse jaoks juulmale saatusele, jäi ainult väike killuke varem nii arvukasti rootsielanikkonnast Hiiumaale. Praegutundub siiski, et rootslaste arvu on teatud määral alahinnatud varasemates uurimistöödes (vt. näit. P. Ariste: "Die Schweden auf Hiumaa nach der grossen Auswanderung" Eesti Œpetatud Seltsi 1937. a. istungiprotokollides). Roots'i järelejää nud asundused nimetatud aastal olid järgmised: 1. suur Kärdla küla 35 taluga ning 347 elanikuga, kes kuulusid Partsi riigimõisa juurde, 2. Reigi külla järelejää nud, s.t. need 7 talu (kokku umbes 80-st), mis kuulusid Reigi pastoraadi juurde; kokku 67 elanikku nendes 7 talus, 3. kolm rootsi talu Pihla küla kuuest talust, mis kuulusid samuti Reigi pastoraati; kokku 16 rootsi elanikku, 4. üks sulane ja üks karjane kirikumõisas - kokku kaks inimest, 5. varem mitte teada olnud hulk rootslasi, kes jäid kohale Kõrgessaare mõisa alamatera, umbes 25 inimest, sealhulgas mõisa kubjas. Kokku niisiis 450-460 rootlast!

Hiurootsi alad 1781.a.

ROOTSLASED REIGI KIHELKONNAS

Mis puutub pastoraadi taludesse, siis ilmneb 1770. a. kirikukatsumise protokolist, et 11 neist oli ettenähtud kirikuõpetaja ülapidamiseks. Nende 11 hulgas oli kümme rootsi ja üks eesti talu. Protokolli järgi olid kaks nendest kuulunud õpetajale juba ammu. Ülejää nud olid lisandunud peremeeste endi, nende vanemate võivõimalik, et nende vanavanemate ajal.

1782. a. olid pastoraadi talupoegadeks:

1. Tåla Hinrik Christiansson s.1726 - 1/8 adramaad, majapidamises 9 inimest.
2. Kösters Siffer Nilsson s.1721 - 1/8 am., 8 inimest.
3. Tåla Christian Christiansson s.1721 - 1/8 am., 10 inimest.
4. Tåla Mickel Simonsson s.1726 - 1/8 am., 9 inimest.
5. Kösters Simon Petersson s.1742 - 1/8 am., 7 inimest.
6. Kläinters Greis Johansson s.1733 - 1/4 am., 12 inimest.
7. Mickas Christian Simonsson s.1726 - 1/4 am., 12 inimest.

SVENSKARNA PÅ DAGÖ EFTER ÅR 1781

I LJUSET AV NYA UPPGIFTER

av Jörgen Hedman

Efter augusti 1781, när de flesta dagösvenskarna dragit bort mot ett för de flesta grymt öde, återstod bara en liten spilla av den tidigare så talrika svenska befolkningen på Dagö. Nu verkar det dock som om antalet svenskar i viss mån har underuppskattats i tidigare forskning (se tex. P. Ariste: "Die Schweden auf Hiumaa nach der grossen Auswanderung" i Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1937). De svenska bosättningar som återstod nämnda år var följande: 1. den stora byn Kertell med 35 gårdar och 347 invånare - tillhörig kronogodset Pardas, 2. återstoden av byn Röicks - dvs de 7 (av totalt cirka 80) gårdar som tillhörde pastoratet i Röicks; totalt 67 invånare i dessa 7 gårdar, 3. tre svenska av totalt sex gårdar i Pihla by som också tillhörde Röicks pastorat; totalt 16 svenska invånare, 4. en dräng och en boskapsväkterska på prästgården - 2 personer, 5. ett tidigare okänt antal svenskar som kvarstannat som underlydande till Hohenholms gods, cirka 25 personer, däribland kubjasen på godset. Totalt alltså 450-460 svenskar!

SVENSKARNA I RÖICKS SOCKEN

När det gäller pastoratets gårdar så framgår det klart av ett kyrkligt visitationsprotokoll från år 1770 att 11 stycken avsatts att sörja för underhållet åt prästen. Av dessa elva var 1770 tio svenska och en estnisk. Av dessa, säger protokollet, är det två stycken som tillhör prästen sedan gammalt. Resten har tillkommit under husböndernas egen tid, deras föräldrars eller möjligen deras farföräldrars.

Pastoratsbönderna 1782 var:

1. Tåla Hinrik Christiansson f.1726 - 1/8 hake, 9 personer i hushållet.
2. Kösters Siffer Nilsson f.1721 - 1/8 hake, 8 personer.
3. Tåla Christian Christiansson f.1721 - 1/8 hake, 10 personer.
4. Tåla Mickel Simonsson f.1726 - 1/8 hake, 9 personer.
5. Kösters Simon Petersson f.1742 - 1/8 hake, 7 personer.
6. Kläinters Greis Johansson f.1733 - 1/4 hake, 12 personer.
7. Mickas Christian Simonsson f.1726 - 1/4 hake, 12 personer.

I Pihla (sv. Pilas) by:

1. Pihla Lars Mickelsson - 1/8 hake, 7 personer.
2. Pihla Marret, änka - 1/8 hake, 4 personer.
3. Pihla Jüri Hansson - 1/8 hake, 5 personer.

På Röicksprästgård:

Mickas Simon Christiansson f.1757 och Anna Jöransdotter f.1728.

Som underlydande till Hohenholms herrgård nämns följande:

1. Kubjasen, Olas Simon Matsson f. ca 1725 - 3/16 hake, 9 personer.
2. Christian Jacobsson f.1757, lösman, 5 personer.
3. Anders Johansson f. ca 1760, lösman, 3 personer.
4. Simon Petersson f.1759, lösman, 3 personer.
5. Drängen Pavel Matsson f.1766 och pigan Kirsti Matsdotter f.1735.

Pihla külas (r.k. Pillas):

1. Pihla Lars Mickelsson - 1/8 am., 7 inimest.
2. Pihla Marret, lesk - 1/8 am., 4 inimest.
3. Pihla Jüri Hansson - 1/8 am., 5 inimest.

Reigikirikumölsas:

Mickas Simon Christiansson s.1757 ja Anna Jöransdotters.1728.

Kõrgessaare möisa alamatena nimetatakse:

1. Kubjas Olas Simon Matsson s. ca 1725 - 3/16 am., 9 inimest.
2. Christian Jacobsson s.1757, vabadik, 5 inimest.
3. Anders Johansson s. ca 1760, vabadik, 3 inimest.
4. Simon Petersson s.1759, vabadik, 3 inimest.
5. Sulane Pavel Matsson s.1766 ja toatüdruk Kirsti Matsdotter s.1735.
6. Hannas Christian Petersson, sünniaasta teadmata, ning ehk mõned veel.

Juba enne 1795.a. kolis vabadik Lars Bengtsson, s.1752, koos oma perega (4 inimest) Kärdlast Reigisse. Kui ta jäi leseks, sai ta abiellumise kaudu vabadikukoha, mis kuulus Kõrgessaarele. 1795.a. oli rootslaste arv Reigis pigem kasvanud.

Reigikülas:

1. Tåla Hindrich Christianssoni talu, 13 inimest.
2. Kösters Hinrich Siffersson s.1757, 8 inimest.
3. Tåla Mats Christiansson s.1750, 10 inimest.
4. Tåla Marten Mickelsson s.1753, 13 inimest.
5. Kösters Simon Peterssoni talu, 7 inimest.
6. Kläinters Greis Johanssoni talu, 9 inimest.
7. Mickas Christian Christiansson s.1748, 16 inimest.
8. Kõrgessaare kubjas Olas Christian Simonsson s.1756, 8 inimest.
9. Kõrgessaare vabadik Lars Bengtsson, 4 elanikku.
10. Kõrgessaare vabadik Christian Jacobsson, 4 elanikku.
11. Kõrgessaare sulane Pavel Matsson naisega, 2 inimest.

Pihlakülas:

1. Pihla Christian Larsson s.1746, 6 elanikku.
2. Pihla Simon Christiansson s.1752, 6 elanikku.
3. Pihla Simon Jöransson s.1769, 7 elanikku.

Kokku oli Reigi kihelkonnas vähemalt 113 mölemast soost rootslast: Reigi hingekarjane, soomerootslane Carl Forsman (kirikuõpetaja 1775-1812) jätkas rootsikeelse jumalateenistuste ja rootsikeelse leeri läbiviimist vaatamata rootslaste nii väikesele arvule.

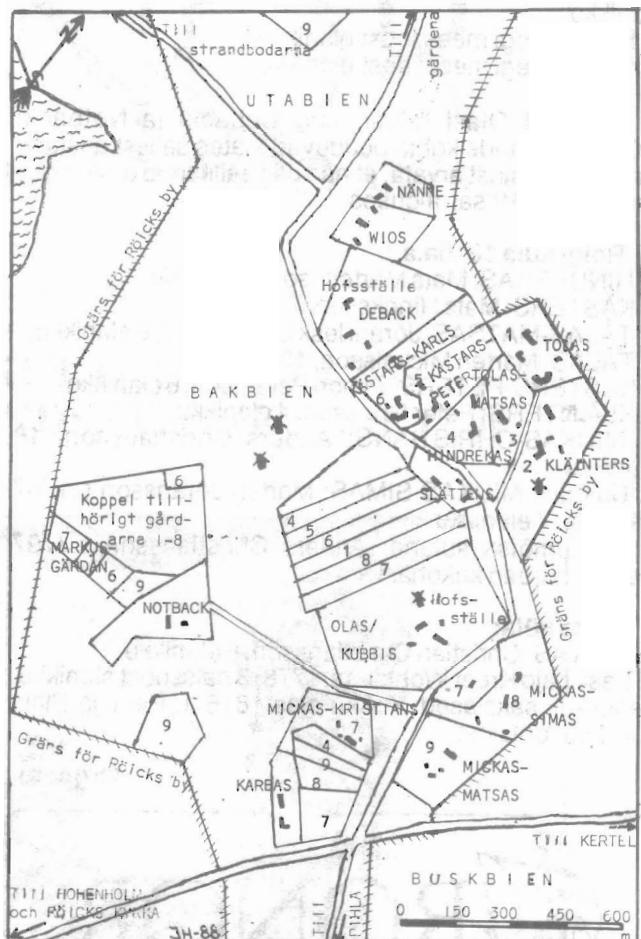
1811.a. hingerevisjon Reigis räägib rootslaste arvu selgest vähenemisest kihelkonnas. Suurelt osalt on see seotud nekrutite võtmisega ning väljarändega kodukohasteelekõige arvatavasti Tallinna. See rahvaloendus hõimas üksnes meessoost elanikkonda, kuid räägib oma selget keelt:

Reigikülas:

1. Tåla-Hinriks, uus peremees Mats Mårtensson s.1787 (talust nr.4), 6 meessoost elanikku.
2. Kästers, Mats Hinrikssons.1791, üks meessoost elanik.
3. Tålas, Jöran Christiansson s.1766 (endise peremehe vend), 7 meessoost elanikku.
4. Tålas, Mårten Mickelsson, 4 meessoost elanikku.
5. Kösters-Peters, Simon Petersson, 3 meessoost elanikku.

6. Hannas Christian Petersson, födelseår okänt samt eventuelltfler.

Redan före år 1795 flyttade lösmannen Lars Bengtsson f.1752 med sin familj (4 personer) till Röicks från Kertell. Då han blev änking gifte han sig till ett lösmansställe som tillhörde Hohenholm.

Reigi kula pärist 1781.a. * Röicks by efter 1781

År 1795 hade snarare antalet svenskar ökat något i Röicks.

I Röicks by:

1. Tåla Hindrich Christianssons gård, 13 invånare.
2. Kösters Hinrich Siffersson f.1757, 8 invånare.
3. Tåla Mats Christiansson f.1750, 10 invånare.
4. Tåla Marten Mickelsson f.1753, 13 invånare.
5. Kösters Simon Peterssons gård, 7 invånare.
6. Kläinters Greis Johanssons gård, 9 invånare.
7. Mickas Christian Christiansson f.1748, 16 invånare.
8. Hohenholms kubjas Olas Christian Simonsson f.1756, 8 invånare.
9. Lösmannen under Hohenholm Lars Bengtsson, 4 invånare.
10. Lösmannen under Hohenholm Christian Jacobsson, 4 invånare.
11. Drängen under Hohenholm Pavel Matsson med hustru, 2 invånare.

I Pihla by:

1. Pihla Christian Larsson f.1746, 6 invånare.
2. Pihla Simon Christiansson f.1752, 6 invånare.
3. Pihla Simon Jöransson f.1769, 7 invånare.

6. Kläinters, Peter Greissens f. 1766, 2 meessoostelanikku.
 7. Mickas, Anders Christiansson f. 1777, 6 meessoostelanikku.
 8. Kirikumöisulasased: 3 rootsi noorukit.

Pihla kūla:

1. Hawas Christian Christiansson f. 1778, 3 meessoostelanikku.
 2. Ei ole ühtegi meessoostelanikku.
 3. Ei ole ühtegi meessoostelanikku.

Andmed Olasi talust ning Debacki ja Notbacki vabadikukohtade kohta puuduvad alates sellest aastast. Ometi on pöhjust arvata, et nad olid säilitanud oma rootsi asustuse ka 19.saj. alguses.

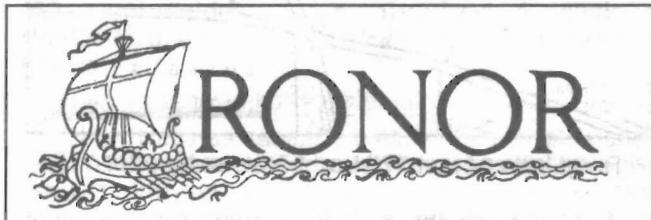
Reigi kūla 1816a.a.:

1. HINDREKAS: Mats Mårtensson, 9 elanikku.
 2. KÄSTERS: Mats Hinriksson, 7 elanikku.
 3. TÅLAS-MATSAS: Jörani lesk Liso f. 1776, 6 elanikku.
 4. TÅLAS: Mårten Mickelsson, 13 elanikku.
 5. KÄSTERS-PETERS: Simon Petersson, 6 elanikku.
 6. KLÄINTERS: Peter Greisson, 4 elanikku.
 7. MICKAS-CHRISTIANS: Anders Christiansson, 18 elanikku.
 8. Uus talu MICKAS-SIMAS: Mårten Jöransson f. 1767 Kärdlast, 7 elanikku.
 9. Kirikumöisa sulane: Anders Christiansson f. 1797 Debacki vabadikukohast.

Pihla kūla:

1. HAWAS: Christian Christiansson, 6 elanikku.
 2. Lesk Lajo Kreet Wohlens f. 1778, 3 naisoostelanikku. Tegelikult sakslased. Kokku elas 1816.a. Reigi ja Pihla kūlas 80 rootslast.

(Järgneb).

Eestirootslaste
Kultuuri Selts
203170 Haapsalu
postkast 85
Eesti NSV
Ajaleht 'RONOR'
200001 Tallinn
Lomonossovi 34-19
Eesti NSV

Samfundet för
Estlandssvensk Kultur
203170 Haapsalu
Box 85
Sovjet-Estland
Tidning RONOR
200001 Tallinn
Lomonossovi 34-19
Sovjet-Estland

TELLIMINE:

Tellimishind 1990 aastaks 6 rubla.
 1990.a. tellimised saata rahakaardiga seltsi aadressil koos täpsse postiaadressi ja märkusega RONOR.

PRENUMERERING:

Årgång 1990 kostar 120 SEK / 90 FIM.

Prenumereringsadress:

Tidning RONOR
c/o Svenska Folkskolans Vänner
PB 198 00121 Helsingfors
FINLAND
Konto 10066788 i Helsingfors Postbanken

Tolmetaja

Ain Sarv

Redaktör

Sammanlagt fanns det i Röicks minst 113 svenskar av bådakönen. Kyrkoherden i Röicks, finlandssvensken Carl Forsman (kyrkoherde 1775-1812) fortsatte att hålla svenska gudstjänster och hålla konfirmation på svenska trots att antalet svenskar var så litet. Själarevisjonen 1811 för Röicks omtalar en klar minskning av antalet svenskar i socknen. Till största delen beror detta på rekrytttagning samt utflyttning från hemorten troligen framförallt till Reval. Denna folkräkning berörde endast den manliga befolkningen, men den talar sitt tydliga språk:

Röicks by:

1. Tåla-Hinriks; ny husbonde Mats Mårtensson f. 1787 (fr. nr.4), 6 manl. invånare.
2. Kästers, Mats Hinriksson f. 1791, 1 manlig invånare.
3. Tålas, Jöran Christiansson f. 1766 (bror t. före husb.), 7 manliga invånare.
4. Tålas, Mårten Mickelsson, 4 manliga invånare.
5. Kösters-Peters, Simon Petersson, 3 manliga invånare.
6. Kläinters, Peter Greisson f. 1766, 2 manliga invånare.
7. Mickas, Anders Christiansson f. 1777, 6 manliga invånare.
8. Prästgårdsdrängar: 3 svenska ynglingar.

Pihla by:

1. Hawas Christian Christiansson f. 1778, 3 manliga invånare.
2. Inga manliga invånare.
3. Inga manliga invånare.

Uppgifter om Olas gård respektive Debacks och Notbacks lösmansställen saknas tillsvidare från och med detta år. Det mestta talar dock för att dessa behållit sin svenska bosättning under början av 1800-talet.

Röicks by 1816:

1. HINDREKAS: Mats Mårtensson, 9 invånare.
2. KÄSTERS: Mats Hinriksson, 7 invånare.
3. TÅLAS-MATSAS: Jörans änka Liso f. 1776, 6 invånare.
4. TÅLAS: Mårten Mickelsson, 13 invånare.
5. KÄSTERS-PETERS: Simon Petersson, 6 invånare.
6. KLÄINTERS: Peter Greisson, 4 invånare.
7. MICKAS-CHRISTIANS: Anders Christiansson, 18 invånare.
8. NY GÅRD MICKAS-SIMAS: Mårten Jöransson f. 1767 fr. Kertell, 7 invånare.
9. Prästgårdsdräng: Anders Christiansson f. 1797 Debackilösmansställe.

Pihla by:

1. HAWAS: Christian Christiansson, 6 invånare.
 2. Änkan Lajo Kreet Wohlens f. 1778, 3 kvinnliga invånare. Egentligen tyskar.
- Sammanlagt i Röicks och Pihla byar 1816: 80 svenska invånare på pastoratet.

(forts.)

Annetused**nöukogude rahas:**

arve nr. 700313

Agrotööstuspanga
Haapsalu osakonnas

Annetused**välisvaluutas:**

arve nr. 70200001

NSVL Välispanga
Eesti Vabariiklik Pank
(seejuures tuleb kindlasti
ära näidata, et annetus
on Eestirootslaste
Kultuuri Seltsile)

Gåvor**i sovjet rubler:**

konto 700313

Agroindustribankens
avdelning i Hapsal

Gåvor**i utländsk valuta:**

konto nr. 70200001

Sovjetunions Utrikes-
banks kontor i Estland
(därvid måste anges
att medlen är avsedda
till Samfundet för
Estlandssvensk Kultur)